

Fig. 1. Gudum. Ydre, set fra Nordøst.

V. H. 1931

GUDUM KIRKE

SLAGELSE HERRED

Kirken, der omtales i Roskildebispens Jordebog o. 1370 uden Jordtilliggende, men svarende 4 Øre¹, har fra 1574² været *Anneks* til Havrebjerg (Løve Hrd., Holbæk Amt). 1673 fik Rentemester Henrik Müller³ Jus patronatus, men senere kom Kirken atter til Kronen og lagdes under det Antvorskovske Rytterdistrikt; ved dettes Opløsning 1774 kom Kirken ind under den Del, der købtes af Birkedommer Christen Sveistrup. 1783 blev den overtaget af General H. H. Eickstedt, der oprettede Hovedgaarden Store Frederikslund (Kindertoft Sogn); senere kom Kirken i privat Eje (Møllegaarden, Carl Peetz), men solgtes 7. Dec. 1925 til Gudum Kommune, der nu ejer den.

Kirken ligger sammen med Møllegaarden ved Gudum Aa. Kirkegaarden har i Øst ny Mur, der er sammenbygget med en Længe af den nævnte Gaard; til de andre Sider middelalderlige Mure af Munkesten og Kamp, noget bødede i nyere Tid. Ydersiden staar i Vest og Nord blank, ellers er Murene hvidtede. Vestmuren er i 1931 omsat fra Grunden af med Benyttelse af det gamle Materiale. Østlig paa Nordmuren en sentmiddelalderlig Portal med fladbuget og

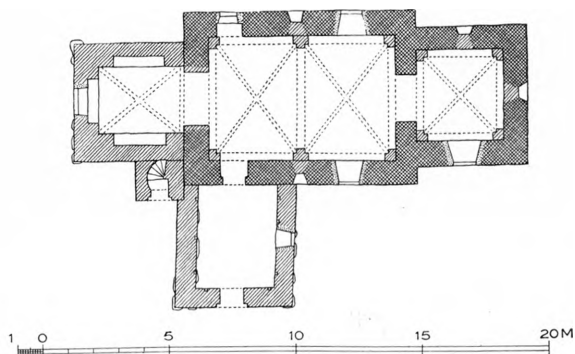

Fig. 2. Gudum. Plan. 1 : 300. Maalt af K. V. Barfoed 1915 (Aage Roussell 1932).

falset Port og Sidelaage og blændingssmykket Kamtak, Porten har tre smalle, Sidelaagen en enkelt bred Blænding med vandret Fals foroven.

Kirken bestaar af romansk Kor og Skib med gotisk Taarn og gotisk Vaabenhus.

Det oprindelige, meget lille, men godt bevarede *romanske Anlæg* er af raa og kløvet *Kamp* i ret regelmæssige Skifter og med større Hjørnekvadre. Skibets romanske Murhøjde er o. 4,40 m over den oprindelige Terrænoverflade. Skibet synes kun at have haft eet Vindue paa hver Langside, Koret har haft eet mod Syd, Øst og Nord. Korets Sydvindue er næsten helt slugt af et nyt Vindue, de øvrige staar som udvendige Blændinger. Maalt i Murfladen svinger deres Bredde mellem 77 og 83 cm, Højden mellem 121 og 126 cm undtagen Skibets Sydvindue, der senere er forlænget nedad, saaledes at dets Højde er 176 cm. I dets Saalbænk ligger bruntglaserede *Lerfliser* fra 1200'erne med Palmetornamenter, 21 × 23 cm. Dets Buetop ligger o. 85 cm under Overkanten af den romanske Mur. Begge de oprindelige Døre er bevaret helt vestlig i Skibet ikke mer end o. 50 cm fra Vestvæggen. De har udefter en slank Rundbue, men er indefter fladt afdækkede uden Smige. Syddøren er endnu i Brug, Norddøren er tilmuret og staar som indvendig Blænding; i Blændingsmuren er et nyt Vindue. Af oprindelige Enkeltheder i det Indre er kun bevaret den lave Korbue (2,55 m høj), hvis store Kragbaand af Kridt har skraat afskaaret Underkant. Alle tre romanske Gavle er bevaret. I Korgavlen ses Aftryk af det romanske Tagværks Skraastivere, i Triumfgavlen staar Hullet fra Kortagets tresidede Aasbjælke. Det gotiske Tagværks Spærfødder er tildels de gamle, oversavede Loftsbjælker, der har gaaet helt igennem Murene og endnu ses udvendig.

Gotiske Omdannelser og Udvidelser. Kor og Skib dækkes nu af Krydshvælv af almindelig sentmiddelalderlig Karakter; i Koret løber Ribberne af paa Brændtlerskonsoller, de tre formede som Mandehoveder, den fjerde som et Dyrehoved (Fig. 3). Alle Hvælv har Halvstens Overribber. Samtidig med Overhvælvningen er Gavlene forhøjet ganske lidt og har faaet en enkelt Top-

tinde. I Skibets Sydside et sentmiddelalderligt, fladbuuet, falset Vindue, omdannet i senere Tid. Begge de sentmiddelalderlige Tilbygninger er af Munkesten paa en Syld af store Kampesten og med mange Kampesten ogsaa i Murene. Skiftegangen er den sædvanlige, i Taarnet dog blandet med polsk Skifte.

Ældst er *Taarnet*, hvis Underrum har spidsbuede Spareblændinger, ind mod Skibet en spids Taarnbue, og dækkes af en almindelig gotisk Krydshvælving med Halvstens Overribber. Mellestokværket, der er ganske lavt, har i Sydsiden en fladbuuet, til begge Sider falset Dør, hvortil Adgangen oprindelig har været ad en Stige, idet *Trappehuset*, med fladbuuet Dør i spidsbuuet Spejl, er senere tilføjet, dog middelalderligt. Klokkestokværket har i hver Side et enkelt, fladbuuet Glamhul, indvendig siddende i en stor Spareblænding med høj Fladbue. Af Gavlene har den østre fem, den vestre syv Kamtakker, under hvilke et tilsvarende Antal spidsbuede Blændinger.

Vaabenhuset er yngre end Trappehuset, med hvis Sydmur det er sammenbygget. Det har fladbuuet Syddør i spidsbuuet Spejl og et indefter fladbuuet, udefter spidsbuuet Østvindue med borthugget Fals. Trappegavl med syv spidsbuede Højblændinger.

Hele Kirken har ensartet, sentmiddelalderligt *Tagværk* af Eg med bladede Forbindelser, i Skibet to, i de øvrige Dele derimod kun eet Lag Hanebaand. Saavel i Taarn som i Vaabenhus ses det, at de yderste Spærfag er indmuret i Gavlene og altsaa samtidige med disse.

Kirken er teglhængt og hvidtet. Den har i ny Tid, vel ved Midten af 1800'erne, faaet store, rundbuede Vinduer med Støbejernsrammer.

INVENTAR

Alterbord, muret opad Østvæggen, af pudset Kamp med en senere paamuret Overside af et Skifte Munkesten paa Fladen. Bordets Nordside er nedhugget 1929. Ved Undersøgelsen 1931 fandtes i Munkestensskiftet en *Altergrav*, et groft hugget Hul med en Mørtelklump, hvori et tragtformet Hul, dækket af en graa Kalkstensflise, 19,5 × 17 cm. Under denne sekundære Altergrav fandtes i Bordets mørtelpudsede Overflade den oprindelige Altergrav, en mørtelfyldt Forsænkning med et firkantet Hul, 4 × 5 cm. * *Relikviekapsel*, af en kræmmerhusformet Blyplade, nu i Nationalmuseet. Alterbordet er dækket af nyere *Panelværk*.

Fig. 3. Gudum. Konsol til Hvælvingsribbe. Tegnet af C. M. Smidt 1903 (S. 654).

Altertavle, i Høj-Renaissance, fra 1591 (Fig. 5). Storstykket har tre ligestore Portalfelter, Topstykket to lignende; alle Vingerne er formede som tværsribede Volutter med Akantusblade. I Fodstykkets tre Felter er malet Veronikas Svededug og to Engle med Skriftbaand, hvori Fraktur: »Respice in faciem Christi tui« (»Se i din Frelsers Aasyn«); i de fire Postamenter⁴: »1591 D Z A P«, et samtidigt Jesu Monogram, samt to Restaurerings-Aar: »Renov. 1742«, »Renov. 1888«. I Storfelterne er malet Fader Vor og Nadverordene, med Guld-Fraktur paa Sort, svarende til de oprindelige Indskrifter; Tavlenes øvrige Staffering samt de kronede Spejlmonogrammer i Topstykket, C 6 SM, stammer fra 1742. Ældre Farver spores herunder⁵.

Altersølv. Kalk, af kbh. Prøvesølv 1701, 18,3 cm høj, med sekstunget Fod, seksdelt Skaft, rund, midtdelt, riflet Knop. Paa Kummen er graveret Navn og Vaaben for Kirkeejeren, Major »Casper von Bartlin« til Bøstrup (Drøsselbjerg Sogn, Løve Hrd., Holbæk Amt)⁶; under Vaabnet: »Gudom«; under Foden indprykket: 1703; Mestermærke for C. Schrader (Olrik 111). *Disk*, vistnok samtidig, med graveret Cirkelkors og Kirkenavn. *Oblatæske* af kbh. Prøvesølv, med kronet Spejlmonogram, C 6, paa Laaget; Mestermærke for N. Junge (Olrik 382).

Alterstager, 36 cm høje, med gotisk profilerede Skafter og hvilende paa tre smaa Løvefigurer.

Font af Træ, skænket 1929. *Fad* af Messing, glat; omdannet 1929. *Kande* af Tin; paa Laaget en Papegøje; stemplet »H. C. Høy, Kjøbenhavn«.

Krucifiksgruppe, sengotisk, fra o. 1500, paa oprindelig Plads, tværs over Skibets Østvæg (Fig. 4). Kristusfiguren, o. 85 cm høj, har lukkede Øjne, Proptrækkerkrøller, lille, stramt Lændeklæde, stærkt krummede Knæ. Korstræet har langs Kanterne gotiske Korsblomster og ender i firkantede Plader. Jomfru Maria har foldede Hænder, Linklæde over Hovedet og langt, folderigt Gevandt. Bjælken er affaset mod Koret, men har mod Skibet en Slags Listeværk, der danner en lang Fylding. I Korsets Endeplader er senere, malede Evangelistsymboler, paa Bjælken et Skriftsted (Es. 53, V. 4.), sikkert fra 1742; den brogede Staffering er moderne. Ældre Farver sporede ikke⁵.

Prædikestol (Fig. 4), af Snedker Oluf Jacobsen paa Witzøegaard 1742 (Rgsk.). Storfelterne har stærkt forkrøppet Rammeværk. I de øvre Smalfelter er malet et Skriftsted (Psalme 150, V. 6), i de nedre: »Anno 1742 er denne Prædikestol forfærdiget«. Samtidig Opgang; samtidig femkantet Himmel med malet Skriftsted (Psalme 87, V. 3) paa Gesimsen. Moderne Staffering: rødt og graat; under den tidligere Egemaling sporede Forgyltning og Blegrødt⁵.

Stoleværket er nyere, med moderne Staffering.

Degnestolen, indsat i Sydsidens Øststade, har en Gavl, tresidet afsluttet, med Medaillon, hvori et Ungrenaissance-Brystbillede af en Mand med spidst

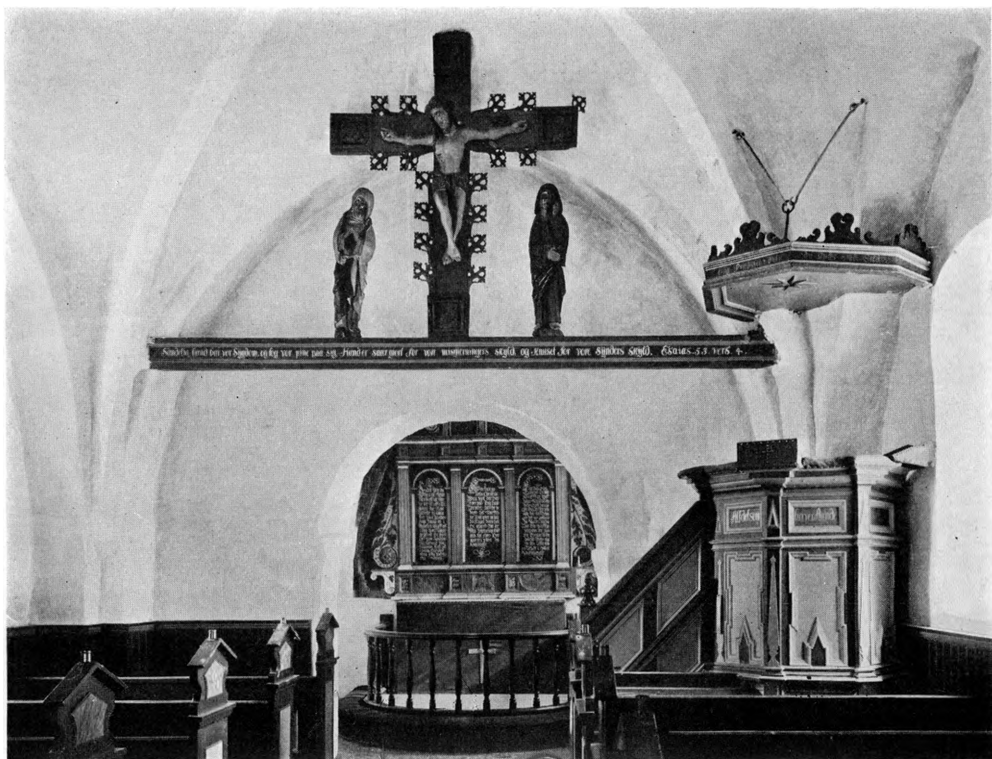

Fig. 4. Gudum. Indre, set mod Øst.

V. H. 1936

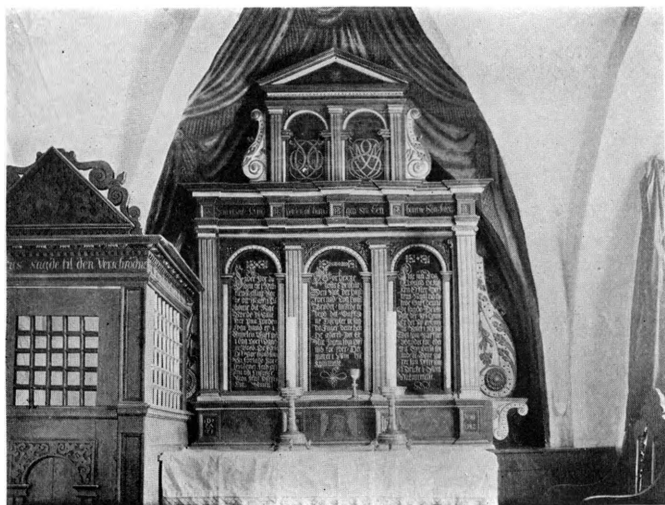

Fig. 5. Gudum. Altertavle fra 1591
(S. 656).

M. M. 1903

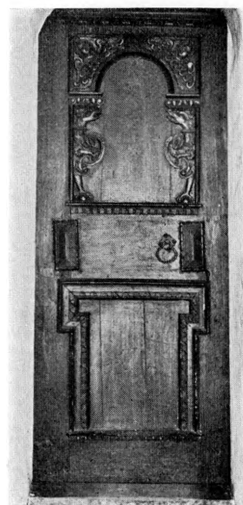

Fig. 6. Dørfløj i Skibets
Syddør (S. 658).

M. M. 1903

Skæg, Hjelm, Rustning og Pibekrave, og derunder udskaaet: »1568 IL«. Under Pulten indskaarne Navnetræk, et fra 1607.

† *Præstestol*, paa Nordsiden af Alteret (sml. Fig. 5), fra o. 1625, med Gitterværk over Dør og Side; paa Gesimsen Skriftsted, sikkert malet 1742. * Døren er nu i Nationalmuseet, det øvrige Træværk paa Vaabenusloftet.

Dørfløje. 1) I Skibets Syddør (Fig. 6), bruskarok, fra o. 1630—40, med en nedre Fylding og foroven et rundbuet Portalfelt med Grif-Hermer og Kerubhoveder i Buehjørnerne; lille Dørring af vredet Jern. Moderne Staffering.

2) I Vaabenusdøren, fra 1741 (Rgsk.), dannet af to svære Egeplanker med udvendigt paasømmede, profilerede Brædder i Rhombemønster.

Klokker. 1) O. 1500—25. Minuskler: »Help Ihesus Maria oc Sancte Susanna, Laurenti«. Indskriften slutter med Klokkestøberen Lavres Hansens Bomærke. Tvm. 94 cm (Uldall 273).

2) 1747. Versaler mellem Akantusbladfriser: »Soli Deo Gloria. Me fecit Johan Barthold Holtzman Hafnie Anno 1747«. Tvm. 75 cm.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1661—72, 1730—68 (RA), 1728—76 (LA). — Kaldsbog 1845 ff. (ved Embedet). — Præsteindberetninger 1755, 1773 (NM). — Museumsindberetning af C. M. Smidt og M. Mackeprang 1903. Revideret af P. N. og V. H. 1936.

¹ S. R. D. VII. 121. ² Kanc. Brevboger 27. Jan. 1574. ³ Kronens Skøder II, 398.

⁴ Bogstaverne maa sikkert læses: »Dominus Zackarias Andersen Pastor« (Hr. Zackarias Andersen, Sognepræst«). ⁵ Maler Niels Christensen Lund af Slagelse malede 1741: Altertavlen, der delvis var malet naa Kridtgrund; den blev afskrabet, derefter malet med gode, fine Oliefarver og ægle Guld, og overtrukket med en god Fernis. 1742: den nye Prædikestol og Himmel, Altertavlen, samt Krucifikset med sin »Hammer«, som sidst havde været malet 1591, saaledes at det »accorderer med Prædikestolen« (Rgsk.).

⁶ Stamtavler XIII: 1, S. 117, 124.

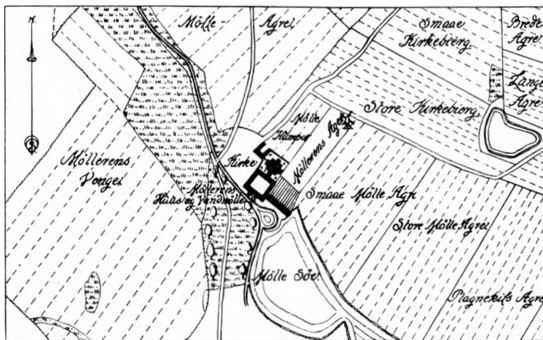

Fig. 7. Gudum 1768.